

Forvaltningsplan for grågås 2012 - 2015

Foto: Dag Galta

Rennesøy kommune

Datert 29.02.2012

Forord

Europas gåsebestander har økt kraftig i antall de siste tiårene, og i Europa overvintrer rundt 3 millioner gjess. Dette har ført til konflikter med landbruket for flere av gåseartene. De fleste andre land har problemer med gjess i vinterhalvåret, mens her har vi i stor grad gjessene gjennom hele vekstsesongen, under vårtrekk eller hekking. Dette gjør problemene mer omfattende enn i øvrige land i Europa.

På Rennesøy har grågås de siste 10 – 15 årene kommet i konflikt med landbruket i kommunen. Dette skyldes antagelig både kraftig vekst i bestanden, som har gjort at gjessene har spredt seg ut over fuglefredningsområdet, og endringer i landbruket. Grågåsa hekket opprinnelig på holmer og i forbindelse med sjø, men kultivering av vegetasjon og beiting av husdyr har avtatt på holmer, noe som har gjort at de er preget av gjengroing og ikke lenger er attraktive hekkesteder for gjess.

Skadene på avling har økt i takt med grågåsbestanden. Gjessene beiter ned eng og beite, og de berørte områdene blir tilgriset av gåsemøkk. Dette fører til avlingstap, dårligere førkvalitet og problemer med ensilering .

Dette gjorde at 22 berørte gårdbrukere/grunneiere sammen tok kontakt med kommunen i oktober 2010, med ønske om utarbeidelse av en forvaltningsplan for grågås.

Fylkesmannen krever forvaltningsplan for at kommunen får sette i gang tiltak som tidligere jakt og skadefelling.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
2. Biologi	4
2.1 <i>Utbredelse</i>	5
2.2 <i>Levesett</i>	5
2.3 <i>Trekkforhold</i>	5
3. Rammer for forvaltning av grågås	5
4. Problembeskrivelse	6
5. Mulige tiltak	6
6. Prioriterte tiltak	7
6.1 <i>Bestandsregulerende tiltak</i>	7
6.1.1 <i>Jakt</i>	7
6.1.2 <i>Eggplukking</i>	7
6.1.3 <i>Skadefelling</i>	8
6.2 <i>Forebyggende tiltak</i>	8
6.2.1 <i>Skremming</i>	8
6.2.2 <i>Leplanting</i>	8
6.2.3 <i>Utgjerding</i>	8
6.2.4 <i>Hund</i>	8
6.2.5 <i>Etablering av friområde</i>	9
6.2.6 <i>Årlige bestandsvurderinger</i>	9
7. Økonomiske virkemidler	9
8. Forslag til forskrift	9

Referanser

1. Innledning

En kraftig bestandsøkning for mange gåsearter har ført til økende konflikt med landbruk. Beiting av grågås (*Anser anser*) på innmark forårsaker de største problemene på Reianes / Sørbo.

Forvaltningsplaner for grågås i Rogaland har kommet mer i fokus den senere tiden og det er gjort tiltak som skal ivareta gåsen sine leveområder. Flere kommuner i ytre strøk av Møre og Romsdal deriblant Smøla, Herøy og Ulstein har flere års erfaring med forvaltningsarbeid rettet mot grågås. Forvaltningsplanen for Rennesøy bygger til dels på deres erfaringer omkring dette arbeidet, samt Direktoratet for Naturforvaltning sin rapport fra 1996 "*Handlingsplan for forvaltning av gjess*", Bioforsk sin undersøkelse "*Evaluering av forvaltningsplaner for gås i Norge*" fra 2005 og samtale med berørte grunneiere våren 2012..

I nyere tid har grågåsa etablert seg som en vanlig hekkefugl på Rennesøy. Bestanden er i sterk vekst og er å finne på flere lokaliteter i kommunen. Flere bønder opplever at gåsa, på grunn av bestandsantall, sprer seg i økende grad ut over områdene som er avsatt til fuglereservat. Likevel må en si at dagens skadeomfang dekker mye av Reianes /Sørbo.

De siste årene har gåsa kommet tidligere enn før, og den første meldingen om grågås i 2012 ble levert landbrukskontoret i Rennesøy i starten av februar (observert på Galta). I rapporten *Evaluering av forvaltningsplaner for gås i Norge* (2005), blir det hevdet at grågåsa ankommer Rogaland i mars, så dette er antagelig en endring som har skjedd over kort tid.

Økning i bestanden nasjonalt har også økt fra starten av 1990-tallet, da det ble anslått at det var 7000 – 10000 hekkende par i Norge, mot 200 000 individer i 1999. Observasjoner lokalt gjør at man antar denne trenden har fortsatt.

Skadene er en belastning for jordbruket i de områdene som er rammet. Dette gjelder i det praktiske arbeidet og økonomisk tap pga redusert avling og kvalitetsforringelse av avling som høstes. På grunn av veksten i gåsebestanden vil denne bre seg til nye lokaliteter i kommunen.

Hovedmålet for forvaltningsplanen er å redusere beiteskader og avlingstap forårsaket av grågås til et nivå som er akseptabelt for de berørte gårdbrukerne på Rennesøy. Samtidig skal en levedyktig grågåsbestand, der man har kontroll over bestandsutviklingen, opprettholdes.

Arbeidet med forvaltning av grågås er i startfasen. For å få bedre oversikt over utbredelse og utvikling av gåsebestanden på Rennesøy skal det startes registreringer bl.a. ved bruk av *sett-gås skjema* som fylles ut av grunneierne, og det skal kartlegges når gjessene gjør skade på dyrket mark. Dette vil gi grunnlag for en mer områdespesifikk forvaltning av grågås i årene som kommer.

2. Biologi

Grågåsa blir forplantningsdyktig i 2 – 3 års alderen. Det skilles derfor mellom to typer gjess:

- Hekkende gjess- familier med kull
- Gjellgås/unggås (1-2 åringer som ikke er forplantningsdyktige, eller eldre fugler som mislyktes med hekking)

Hekkende fugler oppholder seg på samme sted hele sommeren, mens gjellgås/unggås trekker til spesielle områder for en periode på 3 – 4 uker for å felle vingefjær. De er på dette tidspunktet ikke flyvedyktige, og forekommer i flokker på mange hundre fugler.

2.1 Utbredelse

Grågåsa hekker fra kysten av Rogaland til Nordland. I Norge hekker de fleste grågjessene på holmer og i tilknytning til sjø. Rugetiden er på 27-29 dager.

2.2 Levesett

Grågåsa er planteeter, og finner føde, som gress, urter og bær på landområdene. Spesielt om sommeren foretrekker gåsa proteinrik kost, og eter store mengder gress, som er lettfordøyelig, proteinrikt og attraktivt. Nitrogengjødslet vegetasjon og proteinrikt kulturgress blir fortært i store mengder, og engsvingel, raigras og timotei, foretrekkes fremfor hundegras og strandrør, i følge temaarket ”*Preferanse for ulike grasarter hos grågjess*” (Bioforsk, 2006).

2.3 Trekkforhold

Norske grågjess overvintrer i Spania og Nederland Dette er hovedovervintringsområder for individer fra den nordvest-europeiske bestanden i følge ”*Evaluering av forvaltningsplaner for gås i Norge*”. Gjessene ankommer Rogaland først i sesongen, og sist i Finnmark, i slutten av mai. Av denne grunn starter hekkingen tidligere i Rogaland enn lengre nord, og også høsttrekket. Høsttrekket starter noen steder før jakt sesongen starter, eller de første dagene etter oppstart.

3. Rammer for forvaltning av grågås

I tillegg til de nasjonale lovene og retningslinjer for forvaltning av viltlevende arter som for eksempel gjess, finnes det i tillegg en rekke ulike internasjonale konvensjoner som også regulerer dette:

- Bonn-konvensjonen: Beskyttelse av trekkende arter av ville dyr
- Vannfuglavtalen: Under Bonn-konvensjonen; regional avtale om vern av trekkende vannfugl
- Bern-konvensjonen: Den europeiske naturvernkonvensjonen
- Ramsar-konvensjonen: Vern av våtmarker av internasjonal betydning
- Biodiversitetskonvensjonen: Bevaring og berekraftig bruk av biologisk mangfold

Jakttidsrammen for grågås er å finne i *Forskrift om jakt og fangsttider samt sankning av egg og dun frå 1. april 2007 til og med 31. mars 2012* § 2. For grågås er denne satt til 10.08 - 23.12. Det følger av §3,punkt 1, bokstav b om delegering av myndighet i samme forskrift, at ”*Fylkesmannen kan opne for jakt på grågås inntil 15 dager før ordinær jaktstart når det foreligger en lokal forvaltningsplan. I denne perioden kan det jaktes fra kl 04.00-11.00.* ”

Tidligere jaktstart må fastsettes gjennom en egen forskrift. I samme forskrift kan regulering av eggplukking tas inn.

I henhold til §6 i samme forskrift, kan grunneier eller bruker sanke egg fra grågåsreir fram til 15. april, og etter dette kan fylkesmannen gi løyve til sanking dersom dette inngår i en forvaltingsplan for grågås.

I kommunen finnes et fuglefredningsområde (Nordre Rennesøy fuglefredningsområde), og tiltak i dette området må klareres med Fylkesmannen, som er forvaltningsmyndighet.

4. Problembeskrivelse

Et stadig økende antall gjess, gjør at større og flere landbruksområder blir rammet. At grågåsa foretrekker gjødslet vegetasjon og kulturgress, skaper konflikt mellom gås og bønder/grunneiere i de berørte områdene. På Rennesøy er det spesielt Sørbø og Reianes som er rammet.

Bestanden av grågås består både av hekkende gjess og ungfugl, og er på Galta anslått til å være 300 – 400 fugl.

Når gåsa starter beiting på engareal tidlig på våren, blir enga og kulturgresset satt tilbake, og ved dårlig vekst beiter gåsa i tillegg på røttene av foretrukne gressarter, som timotei. Gåsa ødelegger røtter så effektivt, at de i flere områder i Norge blir brukt til å holde kvekeforekomstene nede i potetproduksjoner.

Det har ikke blitt gjennomført takseringsarbeid av skader på avling forårsaket av gås på Rennesøy. Dette skyldes at denne typen taksering er vanskelig og tidkrevende.

Skadene av grågås på jordbruksavling kan deles i 3 hovedområder:

1) *Tap av plantemasse som skyldes beiting eller tråkk.*

På de mest beiteutsatte områdene kan avlingstapet komme opp i 50 %. Timotei er spesielt utsatt for gåseskade. Tråkk er et annet problem i forbindelse med beiting, da gåsa lager stier opp fra sjøen, og kan trække ned store areal.

2) *Langsiktige skader som følge av beiting.*

Sådd kunsteng går ut, og enga domineres av mindreverdige gressarter, som igjen fører til avlingstap og redusert fôrkvalitet.

3) *Tilgrising med gåsemøkk.*

Mye gåsemøkk i gresset gir dårlig beite/fôrkvalitet og kan føre til problemer med ensilering og feilgjæring av fôr.

5. Mulige tiltak

Det skiller mellom to hovedtyper skadebegrensende tiltak; *bestandsregulerende og forebyggende.*

Forebyggende tiltak:

- Skremming
- Gjerder/leplanting
- Friområder
- Endring av avlingstype og innhøstingstid

Bestandsregulerende tiltak

- Jakt
- Innsamling av egg
- Skadefelling

Aktuelle tiltak på Rennesøy er nærmere beskrevet i kapittel 6.

6. Prioriterte tiltak

Med unntak av noen gårdbrukere som har forsøkt å skremme gåsa, og enkelte tilfeller av skadefelling, er det per dags dato ikke satt i gang tiltak mot grågås i Rennesøy.

Det er to typer aktuelle tiltak mot skade gjort av grågås i Rennesøy; bestandsregulerende og forebyggende/konfliktdempende tiltak, der det spesielt må vektlegges at gjessene har ett eller flere fullverdige friområder, som skjøttes aktivt. Dersom gjessene ikke har et egnet friområde, vil for eksempel gjentatt skremming få utilsiktede følger for kondisjonsoppbygging og hekkeresultat. Likeledes kan utgjerdning fra tradisjonelle beiteområder få uheldige konsekvenser for lokale kullansamlinger/hekkebestander.

6.1 Bestandsregulerende tiltak

6.1.1 Jakt

Det er ønskelig at bestandsreguleringen av grågås hovedsakelig skjer gjennom ordinær jakt. Dette forutsetter at jakttrykket må økes i forhold til dagens jakt, sånn at ordinær jakt helt eller delvis kan erstatte skadefelling.

Ordinær jakttid i Rennesøy er i dag 10.08 – 23.12, men Fylkesmannen åpner for tidligere jaktstart (inntil 15 dager) der forvaltningsplan foreligger. Jakttiden skal ikke være en begrensende faktor for å redusere bestanden, og erfaringer fra de siste årene ser ut som det er akkurat det den gjør i Rennesøy. Kommunen vil derfor gå inn for 15 dager tidligere jaktstart fra 2012. I tillegg til at jakt regulerer bestanden, kan det også gjøre gjessene mer sky, og derfor holde seg borte fra områder med mennesker. Det kan være hensiktsmessig og aktivt prøve å øke interessen for grågåsjakt i kommunen ved å profilere det som et friluftstilbud. For å gjøre grågåsjakt mer tilgjengelig og attraktivt bør grunneierne på sikt organisere områdene sine, for å få store, sammenhengende jaktvald.

6.1.2 Eggplukking

Grunneier eller bruker kan sanke egg fra grågåsreir frem til 15. april. Løyve til sanking utover dette kan gis av Fylkesmannen dersom tiltaket inngår i kommunens forvaltningsplan. Formålet er å redusere den lokale bestanden der grågåsa er en skadegjører i landbruket. Plukking må skje seint i hekketiden, ellers vil gåsa legge et nytt kull. Punktering av egg er et tiltak i samme kategori, som samtidig hindrer at gjessene legger nye kull. Eggplukking er et aktuelt tiltak på Rennesøy.

6.1.3 Skadefelling

Løyve til skadefelling er gitt opptil 2 grunneiere hvert år i Rennesøy. Formålet er å avlive enkeltindivider som gjør skade på avling, og er ikke ment å være bestandsregulerende. På Rennesøy er skadefelling brukt for å jage grågjessene fra områdene rundt fuglefredningsområdet, og inn til fuglefredningsområdet. Slike tillatelser kan i særskilte tilfeller bli gitt i fremtiden også, men målsetningen er å erstatte skadefelling med andre bestandsregulerende og forebyggende tiltak.

6.2 Forebyggende tiltak

Forebyggende tiltak skal regulere beiteaktiviteten til gjessene bort fra områdene der de gjør skade. For at forebyggende tiltak skal ha ønsket effekt, må gjessene ha et alternativt friområde, som fremstår som mer attraktivt.

6.2.1 Skremming

Innen skremming er det mange aktuelle tiltak. Skremming med og uten hund, lydkanoner, skremmeskudd, utplassering av forstyrrende elementer som fugleskremslere, ballonger og lignende. En kombinasjon av to eller flere tiltak er erfaringsmessig mest effektivt, i følge evaluering av forvaltningsplaner for gås i Norge. Fugleskremslene må skifte utseende ofte, helst hver 2. dag for god effekt. Skremming er tiltak det er svært aktuelt å prøve på Rennesøy, og målsetningen er å etablere en hjelpemiddelsentral, der bønder/grunneiere kan bytte skremmemateriale med hverandre.

6.2.2 Leplanting

Stenger innsikt fra sjøen, så fuglene ikke vet hva som befinner seg på baksiden. Usikkert hvorvidt dette er et aktuelt tiltak, da gjessene på Rennesøy likevel flyr inn over jordene på seinvår – sommer, når ungene er flyvedyktige.

6.2.3 Utgjerding

Et lavt gjerde i jordkanten ned mot vannet, kan hindre gjess med kull i å trekke opp fra vannet for å beite. Gjerde laget av planker hindrer samtidig innsyn, og kan gjøre gjessene utrygge. Sauenetting brukes dersom området brukes til beiting. Dette skal prøves i utvalgte områder på Rennesøy, for å undersøke effekten av tiltaket.

6.2.4 Hund

Skremming av gjess med hund er utprøvd andre steder i landet, og kan gjøres på flere måter. Det anbefales å bruke gjeterhund, som kretser rundt og stresser gjessene, og ikke hunderaser som går rett på. Gjess beiter oftest et stykke unna skog og høy vegetasjon, av frykt for at rovdyr, som rev, skal foreta overraskende angrep. Dersom dette aldri skjer, forsvinner denne frykten, og høy vegetasjon holder ikke gåsa borte fra området. Hund som plutselig sendes gjennom vegetasjonen mot gjessene kan fremme denne frykten igjen, og holde gåsa borte fra området.

6.2.5 Etablering av friområde

Etablering av friområde kan være med på å redusere beiteskader, og øke effekten av skremming/jakt. Skremming uten friområde løser ikke problemet med beiteskader, det bare flytter gåsa videre til nærmeste nabo. Friområdet er et område der gåsa fritt og uforstyrret kan beite, og det legges til rette for at gjessene kan finne vann og kråssein. Det er naturlig å se på fuglefredningsområdet på Rennesøy som et aktuelt friområde. Friområdet må skjøttes med gjødsling, beiting og evt. slått, slik at området blir attraktivt for grågåsa. Fuglefredningsområdet ligger i nærheten av andre berørte områder, og lokaliteten er dermed god for dette tiltaket. I tillegg bør det legges til rette for et friområde på Soken eller Askje, ut mot Askjesundet. Her kan grunneierne i området gå sammen om å finne egnet område, dersom dette ikke fører frem kan kommunen skissere opp et forslag.

6.2.6 Årlige bestandsvurderinger

Kommunen ønsker sammen med grunneierne i området å foreta bestandsvurdering hver sesong, for å kartlegge hvilke tiltak som er effektive, og for å drøfte om nye tiltak må igangsettes. Et slikt samarbeid mellom kommune og grunneiere øker sannsynligheten for at målsetningene med forvaltningsplanen oppnås.

7. Økonomiske virkemidler

Fra veilederen Tilskotsordninger i Regionalt miljøprogram(RMP):

2.6.1 Tilskot til årleg kompensasjon for tap av avling for område som vert avsett til frie beiteområde for gås og svane (kode 782) Nokre område i Rogaland er plaga av beiteskadar frå gås og svane. Ved å etablere enkelte friområde der gåsa får vere i fred, vil ho truleg velje å halde seg på desse områda. Frie beiteområde kan og vere positivt for å redusere konflikt med svane. Formålet med ordninga er å redusere beiteskadar for gås og svane gjennom å gi årleg kompensasjon for tap av avling i område som vert avsett som frie beiteområde for gås og svane. Ordninga gjeld områda rundt Orrevatnet i Klepp kommune. Fylkesmannen kan i særskilte tilfelle godkjenne andre områder.

Det er lagt opp til en hovedrullering av RMP midlene i 2012, og tilskuddet til beiteområder for gås/svane vil bli revidert. Fylkesmannen signaliserer at nye tilskuddsordninger blir laget i tråd med kommunenes forvaltningsplaner.

8. Forslag til forskrift

Forslag til forskrift om tidlig jakt av grågåsa på innmark i Rennesøy kommune er gjengitt i kommende avsnitt.

Forskrift om jakttid og døgnregulering av jakt etter grågåsa i Rennesøy kommune, Rogaland Fylke

Fastsatt for Rogaland fylke xx. xx. 2012 med hjemmel i § 3.1. ledd i forskrift av 1. februar 2007 nr 112 om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for jaktseasonen frå 1. april til og med mars 2015, og en dispensasjon etter forskriftas § 7.

I

Det åpnes for tidligere jaktstart på grågås i Rennesøy kommune med bakgrunn i forvaltningsplaner for grågås i kommunen.

II

Det åpnes for tidligere jakt på grågås med følgende avgrensning av dager, tid på døgnet og innenfor område følgende geografisk avgrensning fram til ordinær jaktstart 10 august:

Dager	Tid på døgnet	Områdeavgrensning
26. juli- 9. august	04.00 - 11.00	Innmark med maskinell slått og inngjerdet beite som blir gjødslet, samt 30 m randsoner rundt disse.*
10. aug - 23. des	Hele døgnet	Ingen

* For område der det er forbud mot jakt (Nordre Rennesøy fuglefredningsområde), må det være gitt dispensasjon fra verneforskriften for at jakt skal være lovlig.

III

Denne forskriften trer i kraft straks og gjeld fram til og med 31. mars 2015.

IV

Rogaland Fylke kan endre eller oppheve forskriften dersom det er nødvendig.

Referanser

Bjørn, R., Hatten, L., Høberg, E. N., Høberg, J. (2006), *Preferanse for ulike grasarter hos grågjess*, Bioforsk

Kristiansen, L.H., Mogstad, D.K., Shimmings, P. & Follestad, A. (2005) *Evaluering av forvaltningsplaner for gås i Norge*, Bioforsk

Direktoratet for Naturforvaltning (2006) *Handlingsplan for forvaltning av gjess*

Lovdata: Lov 1981-05-29 nr. 38: Lov og fangst av vilt. (Viltloven)

Forskrifter om jakt og fisketider samt sanking av egg og dun for jaktseasonene 1 april 2007 til og med 31 mars 2012.

Norges Bondelag (2006), *Hvordan forebygge beiteskader av gjess*